

1 **Zespół pałacowo-ogrodowy Branickich** – ul. Kilińskiego 1
Jedna z najokazalszych barokowych rezydencji na ziemiach dawnej Rzeczpospolitej. Obecny kształt pałacu i ogrodów pochodzi z połowy XVIII w. i odzwierciedla królewskie ambicje hetmana wielkiego koronnego Jana Klemensa Branickiego. Po zniszczeniach w czasie II wojny światowej, pałac odbudowany został według projektu S. Bukowskiego i obecnie jest siedzibą Uniwersytetu Medycznego.

2 **Pałacyk Gościenny** – ul. Kilińskiego 6
Jeden z obiektów należących do dawnej rezydencji Branickich. Wzniesiony w latach 1766–1771, prawdopodobnie na potrzeby Izabeli Branickiej. Po jej śmierci przeszedł wraz z całą rezydencją w ręce carów Rosji. W 1913 r. w pałacyku otwarto restaurację Renaissance, potem cukiernię i restaurację Savoy. Obecnie mieści się tu Urząd Stanu Cywilnego oraz Kancelaria Prezydenta Miasta.

3 **Zespół kościoła katedralnego pw. Wniebowzięcia NMP** – ul. Kościelna 2
Zespół tworzy: późnorenasansowy kościół (1617–1626) zw. „starym” z barokowym wnętrzem i neogotycka „przybudówka” wzniesiona według projektu J. P. Dziekońskiego (1900–1905), oraz barokowa plebania (ok. 1765 r.). W „starym” kościele przy ołtarzu znajduje się nagrobek serca J. K. Branickiego, a w krypcie pochowana jest jego małżonka, Izabela z Poniatowskich Branicka.Neogotycka katedra to trójnawowa bazylika, z wieżami o wysokości 72,5 m. Obecnie siedziba Arcybiskupa Metropolity Białostockiego.

4 **Klasztor Sióstr Miłosierdzia** – Rynek Kościuszki 5
Budynek z dwoma portykami wzniesiony w 1769 r. z fundacji J. K. Branickiego. Głównym celem sprowadzenia do miasta sióstr zakonnych było powierzenie im opieki nad ubogimi i chorymi mieszkańcami. Założenie klasztorne składało się z budynku głównego oraz obiektów pomocniczych: stajni, wozowni, spichlerzy a także barokowego ogrodu. Budynek został zniszczony w czasie II wojny światowej, odbudowano go w drugiej połowie lat 40. XX w.

5 **Archiwum Państwowe** – Rynek Kościuszki 4
Budynek barokowo-klasycystyczny, w kształcie typowego dla XVIII w. dworku szlacheckiego, wybudowanego z fundacji J. K. Branickiego. Pierwotnie pełnił funkcję składu „różnych wojennych insygni” – odwachu, a obecnie jest siedzibą Archiwum Państwowego.

6 **Centrum Astoria** – ul. Sienkiewicza 4
Dawna kamienica dworska z połowy XVIII w. W okresie międzywojennym funkcjonowała tu piwiarnia i „Bar kresowy”, oraz kawiarnia serwująca kawę czy wymienitą chałwę. W trakcie II wojny światowej poważnie zniszczona, odbudowana w 1950 r. z przeznaczeniem na gospodę – restaurację.

7 **Rynek Kościuszki / Ratusz**
Białystok może pochwalić się nietypowym, bo założonym na planie zbliżonym do trójkąta, rynkiem miejskim, ukształtowanym w czasach, gdy właścicielami miasta byli Branicy. Wzniesiony w centrum rynku barokowy ratusz (1745–1762) nigdy nie był siedzibą władz miejskich, a przez lata pełnił głównie funkcje handlowe. Rozebrany w 1940 r. przez Sowietów, miał być zastąpiony pomnikiem Stalina. Odbudowany w latach 50. XX w. Obecnie jest siedzibą Muzeum Podlaskiego.

1 **Kościół pw. św. Rocha** – ul. ks. A. Abramowicza 1
Jeden z pierwszych modernistycznych kościołów w Europie, wzniesiony w latach 1927–1946, wg projektu O. Sosnowskiego ze zmianami S. Bukowskiego, jako pomnik wdzięczności za odzyskanie niepodległości w 1918 r. Zbudowany na planie ośmioboku kościół, zwieńczony wieżą z 3-metrową figurą Matki Bożej, jest najwyższą budowlą miasta (83 m). Na wałach, nad głównym wejściem, znajduje się figura Chrystusa Dobrego Pasterza, dłuta S. Horno-Popławskiego.

2 **Pałacyk Chaima Nowika** – ul. Lipowa 35
Otoczona kutym ogrodzeniem rezydencja Chaima Nowika – fabrykanta kapeluszy i sukna, wybudowana w latach 1910–1912, w stylu secesyjnym.

3 **Dom rodzinny Jakuba Szapiro** – ul. Lipowa 31/33
Kamienica, w której przez 20 lat mieszkał Jakub Szapiro, propagator idei esperanto i założyciel Białostockiego Towarzystwa Esperantystów im. L. Zamenhofa. Organizował wiele imprez esperanckich, prowadził „zieloną” grupę teatralną, uczył esperanto w Białymstoku i w okolicznych miasteczkach. W 1941 Szapiro został zastrzelony przez formacje niemieckie w masowej egzekucji w lesie Pietrasze.

4 **Budynek Rzemieślniczej Szkoły Żydowskiej** – ul. Lipowa 41D
Jeden z najlepiej zachowanych budynków wzniesionych w stylu charakterystycznym dla tzw. białostockiej szkoły muratorskiej. W latach 1925–1939 siedziba m.in. szkoły prowadzonej przez organizację propagującą odrodzenie kultury hebrajskiej Tarbut (po hebrajsku „kultura”).

5 **Cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy** – ul. Lipowa 15
Sobór prawosławny zbudowany w latach 1843–1846, w stylu klasycystycznym. Obecnie jest katedrą Diecezji Białostocko-Gdańskiej oraz siedzibą

Biskupa Diecezji Białostocko-Gdańskiej. Wystrój wnętrza z czasów budowy nie zachował się w całości. W części ołtarzowej ocalał fragment polichromii M. Awilowa z początku XX w., pozostałe malowidła ścienne wykonał w latach 1975–1976 J. Łotowski. W prawym skrzydle cerkwi znajdują się relikwie św. Męczennika Gabriela Zabłudowskiego oraz Ikona Matki Bożej Białostockiej.

6 **Pomnik Ludwika Zamenhofa** – Skwer Zamenhofa
Ludwik Lejzor Zamenhof (1859–1917), twórca esperanto urodził się w Białymstoku w żydowskiej rodzinie nauczycieli. Inspiracją stworzenia międzynarodowego języka była wielokulturowa atmosfera Białegostoku z przełomu wieków, kiedy mieszkalo tu dziewięć różnych narodowości. Obecnie językiem esperanto posługuje się ponad 2 mln ludzi na całym świecie.

7 **Miejsce, gdzie stał dom L. Zamenhofa** – ul. Zamenhofa 26
Ulica, przy której stał drewniany dom Zamenhofów, pierwotnie nazywana Zieloną, w 1919 r. została przemianowana na ul. Zamenhofa. Obecnie, na wzniesionym w tym miejscu budynku mieszkalnym z lat 60. XX w., znajduje się mural przedstawiający Zamenhofa i esperantystów oraz tablica pamiątkowa informująca o miejscu narodzin twórcy języka esperanto.

8 **Dawne gimnazjum realne** – ul. Warszawska 8
Kilkukrotnie przebudowywany w XIX i XX w. budynek, m.in. siedziba gimnazjum realnego, w którym uczył się Ludwik Zamenhof (w 1987 roku odsłonięto pamiątkową tablicę informacyjną). Obecnie VI Liceum Ogólnokształcące.

9 **Białostocki Ośrodek Kultury / Centrum im. L. Zamenhofa** – ul. Warszawska 19
Budynek powstał przed 1896 r. jako siedziba oddziału Komercyjnego Banku Ryskiego. W okresie międzywojennym przeznaczony na cele edukacyjne z pierwszym w Białymstoku Ogrodem Jordanowskim. Gruntownie przebudowany w 2009 r. na potrzeby Centrum – instytucji prezentującej multimedialną wystawę muzealną „Białystok młodego Zamenhofa”, prowadzącej działalność związaną z prezentowaniem dorobku dotyczącego wielokulturowości miasta, upowszechnianiem idei tolerancji oraz popularyzacją postaci Ludwika Zamenhofa. Znajduje się tu również biblioteka ze zbiorami w języku esperanto.

10. **Pałacyk Cytronów / Muzeum Historyczne** – ul. Warszawska 37
Pierwotnie pałac wybudowany w latach 1910–1913 przez rodzinę Lurie, sprzedany następnie fabrykantowi Samuelowi Hirszowi Cytronowi, stąd nosi nazwę Pałacyku Cytrona. W okresie międzywojennym miały tu swe siedziby Izba Skarbowa i Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. Od 1976 r. przeznaczony na cele kultury, od 1990 r. siedziba Muzeum Historycznego.

11 **Pomnik Wielkiej Synagogi** – ul. Suraska 2
W latach 1909–1913, w żydowskiej dzielnicy Schulhof, wzniesiono według projektu S. J. Rabinowicza Wielką Synagogę. 27 czerwca 1941 r., w podpalonej przez formacje niemieckie Wielkiej Synagodze zginęło ok. 700 białostockich Żydów. Spłonęła wówczas również niemal cała dzielnica Schulhof i zginęło blisko 2000 osób. Pozostałości synagogi i dzielnicy zostały przez okupanta burzone. Zagładę narodu żydowskiego upamiętnia, ufundowany w 1995 r. pomnik – nawiązujący do szkieletu kopuły synagogi.

12 **Synagoga Piaskower** – ul. Piękna 3
Budynek synagogi wzniesiono w 1891 r. na miejscu poprzedniego drewnianego domu modlitw. Nazwano ją Piaskową, od nazwy dzielnicy Piaski. Budynek był uznawany za bardzo nowoczesny, w jego wnętrzu w 1910 r. światło dawały 73 lampy! Po utworzeniu getta synagoga pozostała poza jego obrębem, została zdewastowana i spalona. Odremontowano ją w 1995 r.

1 **Kaplica prawosławna pw. św. Marii Magdaleny** – ul. Sosnowa
Ufundowana w 1758 r. przez Jana Klemensa Branickiego jako kaplica pod wezwaniem św. Marii Magdaleny, przeznaczona dla ludności obrządku katolickiego. W 1768 r. przy kaplicy założono cmentarz. W 1865 r. kaplica została przekazana społeczności prawosławnej. W 1995 r. przy cerkwi erygowano wojсковą parafię świętych Apostołów Piotra i Pawła.

2 **Synagoga Cytronów / Galeria im. Sleńdzińskich** – ul. Waryńskiego 24 A
Siedziba Galerii znajduje się w dawnym budynku żydowskiego Domu Modlitwy Cytronów, który został zbudowany w latach 1936–1939. Galeria jest instytucją miejską, prezentującą dorobek twórczy czterech pokoleń artystycznego rodu Sleńdzińskich. W salach na parterze znajduje się ekspozycja stała – „Ludomir z Wilna Sleńdziński”, a na piętrze odbywają się wystawy czasowe, warsztaty plastyczne i lekcje muzealne.

3. **Sanktuarium Miłosierdzia Bożego** – pl. bł. ks. Michała Sopoćki 1
Świątynia powstała w połowie lat 80. XX w. wg projektu A. Nowakowskiego i J. Pawłowskiego. W krypcie kościoła spoczywają szczątki błogosławionego ks. Michała Sopoćki. W dolnym kościele złożono relikwie św. Faustyny, której spowiednikiem był ks. Sopoćko. Na zewnątrz znajduje się ołtarz papieski z płaskorzeźbą „Drzewa Jesego”, przy którym Jan Paweł II odprawił eucharystię podczas wizyty w Białymstoku w 1991 roku.

4 **Kościół pw. św. Wojciecha Biskupa Męczennika** – ul. Warszawska 46
W 1796 r. w Białymstoku powstała ewangelicko-augsburska gmina wyznaniowa, w 1825 r. otrzymała plac na budowę świątyni, budynku parafialnego i szkoły. Na początku XX w. gmina liczyła ok. pięciu tysięcy osób, co spowodowało podjęcie decyzji o budowie nowego kościoła (pw. św. Jana). Budowę świątyni rozpoczęto w 1909 r., według projektu łódzkiego architekta J. Wendego, a poświęcenia dokonano w 1912 r. W 1944 r. kościół został przekazany katolikom. Od 1997 r. znajdują się tu relikwie św. Wojciecha.

1 **Kamienica fabrykanta K. A. Moesa** – ul. Krakowska 1
Eklektyczna kamienica zbudowana na przełomie XIX/XX w., w momencie największego rozwoju zakładów włókienniczych w Choroszczy, których właścicielem był wówczas K. A. Moes.

2 **Fabryka Steina** – ul. Poleska 85, ul. Artyleryjska 9
To dwie charakterystyczne „beczki” – młyn parowy i magazyn w dawnym zespole fabrycznym Izaaka Steina. Młyn wzniesiono w stylu zwanym białostocką szkołą muratorską. W głębi posesji, od strony ul. Artyleryjskiej, znajduje się willa Steina zbudowana na przełomie XIX i XX wieku.

3 **Pałac Tryllingów** – ul. Warszawska 7
Tryllingowie pojawili się w Białymstoku w latach 60. XIX wieku. Izrael Trylling interes otworzył przy ulicy Lipowej, gdzie produkował kołdry i sukna. Po śmierci ojca zakład przejął syn – Chaim Abram, który zaczął budowę rezydencji przy ulicy Warszawskiej. Fabryka sukien i kołder „Trylling i Syn” działała do roku 1932.

4 **Stara Elektrownia** – ul. Elektryczna 13
Budowę elektrowni rozpoczęto w 1908 roku w miejscu zasypanego stawu z czasów Branickich. W roku 1913 Białostockie Towarzystwo Elektryczności rozbudowało zakład. Podczas II wojny światowej została zniszczona przez Niemców, a po 1944 r. odbudowana. Dziś z przestrzni dawnej elektrowni korzysta Galeria Arsenał.

5 **Zakłady Beckera i pałacyk Beckera** – ul. Świętojańska 15
Początki zakładów sięgają roku 1883. W 1895 r. Becker założył z Moesem Towarzystwo Białostockiej Manufaktury Eugeniusz Becker i s-ka. Świat podbijali jedwabiami i wełną. W roku 1910 pracowało tu 300 osób, w 1914 – 600! W latach 1902–1905 obok hał stanął pałacyk – siedziba zarządu spółki. Po 1944 r. kontynuowano produkcję włókienniczą pod szyldem „Biruna”. Obecnie, po przebudowie, działa tu Centrum Handlowe „Alfa”.

6 **Zakłady Nowika – „Nowik i Synowie”** – ul. Augustowska 8
Chaim Nowik zaczął działalność w 1868 r. i stał się białostockim potentatem. Pod szyldem „Nowik i Synowie” produkował kapelusze, sukno płaszczowe i materiały wełniane. Po II wojnie światowej działały tu fabryka i szkoła włókiennicza. Obecnie przy ulicy Augustowskiej znajdują się relikty fabryki: wieża ciśnień oraz tkalnia z żółtej cegły a także dawna fabryka kapeluszy.

1 **ulica Złota**
Zabudowaną drewnianymi domami z ogrodami i niewielkimi sadami ulicę otwarto 2 września 1927 roku. Dziś uwagę zwraca piętrowy dom położony przy ul. Złotej 9. Wybudowany w latach 30. XX wieku należał do Czupy Kane. Mieszkał tu m.in. bł. ks. Michał Sopoćko.

2 **ulica Młynowa**
Położona w żydowskiej dzielnicy Chanajki, tuż przy otwartym w latach 30. XX w. największym placu targowym – Rynku Siennym. Ulica była gęsto zabudowana piętrowymi budynkami murowanymi i przeważnie parterowymi, drewnianymi domami, pochodzącymi z końca XIX i początków XX wieku. Mieściły się w nich liczne sklepiki i zakłady rzemieślnicze.

3 **Willa gen. von Driesena Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego** – ul. Świętojańska 17
To jeden z dwóch zachowanych w Białymstoku przykładów drewnianej miejskiej siedziby rezydencjonalnej. W 1889 r. niewielki drewniany budynek przebudował generał major baron Mikołaj von Driesen. Obecnie mieści się tu Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego, oddział Muzeum Podlaskiego.

Dzielnica Bojary
Jedna z najstarszych dzielnic Białegostoku, zbudowana w miejscu dawnej wsi bojarskiej. Zabudowę dzielnicy stanowiły w większości parterowe drewniane domy otoczone ogrodami. Część z nich, pochodząca z XIX i XX wieku, zachowała się do dziś. Niektóre budynki objęte są ochroną konserwatorską.

1 **Wiktorii 6/1** – Drewniany budynek, w którym w zakonspirowanym mieszkaniu kilkakrotnie w 1905 r. przebywał Józef Piłsudski.

2 **Słonimska 31** – Drewniana modernistyczna willa wzniesiona w 1934 r.

3 **Pałacowa 3** – W latach 1913–1915 w kamienicy mieściło się żydowskie gimnazjum żeńskie Zinaidy Chwolesowej.

1 **Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki** – ul. Elektryczna 12
Budynek zbudowany w latach 1933–1938, według projektu warszawskiego architekta J. Giryna, początkowo był siedzibą Domu Ludowego, a następnie Teatru Miejskiego im. Józefa Piłsudskiego. Obecnie Teatr Dramatyczny.

2 **Galeria Arsenał** – ul. Mickiewicza 2
Siedzibą Galerii jest budynek dawnego arsenału w kompleksie pałacu Branickich. Jest miejską instytucją kultury prezentującą i promującą sztukę najnowszą różnych mediów (malarstwo, rzeźba, obiekty, fotografia, wideo, instalacje intermedialne, performance itp.).

3 **Muzeum Wojska** – ul. Jana Kilińskiego 7

4 **Muzeum Pamięci Sybiru** – ul. Henryka Sienkiewicza 26

5/9 **Galeria Sleńdzińskich** ul. Legionowa 2 / Galeria Fotografii, ul. Wiktorii 5

6 **Białostocki Ośrodek Kultury** – Legionowa 5
Białostocki Ośrodek Kultury organizuje lub współorganizuje około 300 imprez: **festiwale**: Dni Sztuki Współczesnej, Jesień z Bluesem, ŻUBROFFKA, Inny Wymiar, Ciekawi Świata, Underground/Independent, **stałe imprezy, jak**: Dni Miasta Białegostoku, Fashionable East, Filmowe Podlasie Atakuj! , **wystawy** w Małej Galerii BOK oraz liczne koncerty.

7 **Białostocki Teatr Lalek** – ul. Kalinowskiego 1
Wybudowany w latach 1974–1979, pierwszy w kraju budynek przeznaczony na potrzeby teatru lałkowego. Teatr wystawia sztuki dla dzieci i dla dorosłych. W dawnych magazynach znajduje się „Piwnica Lalek” – ekspozycja lalek z repertuaru teatru od lat 60. XX w.

8 **Opera i Filharmonia Podlaska – Europejskie Centrum Sztuki w Białymstoku** – ul. Odeska 1
Inauguracja nowego gmachu Opery zaprojektowanego przez prof. Marka Budzyńskiego odbyła się we wrześniu 2012 r. Swoją siedzibę mają tu: Orkiestra Opery i Filharmonii Podlaskiej, Chór Opery i Filharmonii Podlaskiej, Chór Dziecięcy Opery i Filharmonii Podlaskiej oraz zespoły kameralne.

1 **Pomnik marszałka Józefa Piłsudskiego** – Rynek Kościuszki
Pierwszy, po przemianach ustrojowych w 1989 r., pomnik Marszałka w kraju, dłuta J. Wakulińskiego, odsłonięty 11 listopada 1991 r. J. Piłsudski wielokrotnie odwiedzał Białystok i został pierwszym Honorowym Obywatелеm Miasta. Przyznane mu w 1919 r. obywatelstwo, odebrał osobiście 21 sierpnia 1921 r.

2 **Pomnik ks. Jerzego Popiełuszki** – Plac Jana Pawła II
Pomnik dłuta Jadwigi Szczukowskiej-Załęskiej

3 **Rzeźba psa Kawelina** – Bulwary im. Zyndrama Kościalkowskiego
W 1938 r. białostocki rzeźbiarz Piotr Sawicki wykonał rzeźbę psa. W zamyśle była ona artystycznym żartem – portretem znanego z brzydoty Mikołaja Kawelina, byłego oficera armii carskiej, społecznika (m. in. założyciela klubu sportowego „Jagiellonia”. Rzeźba zaginęła w czasie wojny i została odtworzona w 2005 r.

4 **Praczki** – Park Planty
Powojenna rzeźba praczek dłuta S. Horno-Popławskiego w modernistycznym parku z lat 1932–1934, założonego na terenie XVIII-wiecznych „Zwierzynców” Branickiego, z inicjatywy wojewody białostockiego M. Zyndrama-Kościalkowskiego, przy wsparciu ówczesnego prezydenta miasta S. Nowakowskiego, według planów S. Gralla.

5 **Pomnik 42 Pułku Piechoty** – Park Konstytucji 3 Maja
Rekonstrukcja pomnika dłuta Jakuba Juszczyka odsłoniętego w 1930 r., upamiętniającego odzyskanie przez Polskę niepodległości oraz żołnierzy 42 pułku piechoty. Modernistyczny Park Konstytucji 3 Maja powstał w latach 20. i 30. XX w. w miejscu lasu, otaczającego w XVIII w. rezydencję Branickich. W 2007 r. odtworzono zielony Pomnik Konstytucji 3 Maja, tworzący kompozycję 3 dębów otoczonych kregiem 11 lip, upamiętniając tym samym odzyskanie niepodległości w 130 rocznicę ogłoszenia Konstytucji 3 maja w 1921 r.

6 **Pomnik Bohaterów Białostocczynny** – Park Centralny
Autorem monumentu poświęconego poległym w czasie II wojny światowej jest prof. B. Chmielewski, natomiast jego otoczenie zaprojektował M. Zbichorski. Pomnik składa się z dziewięciu siedemnastometrowych betonowych kolumn, wyobrażających sosny złączone koronami. W ich centrum znajduje się sylwetka orła. Pomnik został wzniesiony w 1975 r. w granicach Parku Centralnego założonego w 1948 r. na terenie najstarszego żydowskiego cmentarza rabinackiego.

7 **Pomnik Bohaterów Powstania w Getcie** – (Plac Mordechaja Tenenbauma / ul. Żabia)
Pomnik wystawiony na terenie cmentarza gettowego przez Żydów ocalałych z zagłady. Na początku lat 70., mimo protestów, pomnik został usunięty przez miejscowe władze, a cmentarz zlikwidowany. W 1993 r., w 50. rocznicę zagłady getta, pomnik został odrestaurowany i przywrócony na pierwotne miejsce.